

FOTOGRAFII ȘI FOTOGRAFIILE DE ODINIOARĂ

dr. Lelia Zamani

Tehnica fotografică, o nouă practică ajunsă la noi din Occident, a uimit la jumătatea secolului al XIX-lea întreaga lume bucureșteană. Cei care se îndeletniceau cu această specialitate s-au numit chiar de la început fotografi.

Preocupări legate de tehnica fotografică au început să fie simțite și la noi, se pare, pe la 1834, când pe un farmacist l-a costat viața lucrul cu brom în timp ce făcea cercetări relative la fotografie¹.

În *Vestitorul Românesc* din 19 martie 1843, apărea știrea existenței primului atelier fotografic din București. Acesta, aparținând unei doamne, Wilhelmine Priz, făcea portrete dagherotip „cu un preț foarte cuviincios”². Nu se știe care era acel preț, dar cei interesați puteau afla, dacă mergeau la atelierul ei de pe Podul Mogoșoaiei, instalat în casele pictorului Anton Chladek. Foarte curând însă, Wilhelmine Priz și-a schimbat adresa, mutându-și aparatura într-o prăvălie aflată în Ulița Franțuzească (Strada Franceză de astăzi).

Descoperirea *dagherotipiei* de către cei doi cercetători, fizicianul Joseph Nicéphore NIÉPCE și Jacques-Mande Daguerre, o face cunoscută pentru români publicația *Albina Românească*, la 16 februarie 1839, la o lună de la comunicarea ei la Academia de Științe de la Paris. Tehnica folosită obținea imaginea printr-un procedeu azi abandonat, fixând-o cu ajutorul unei camere obscure pe o placă de cupru argintată, sensibilizată cu vaporii de iod și de brom.

Dagherotipiile erau de o mare finețe și fidelitate, dar nu se puteau multiplica și se realizau în formate mici. De asemenea erau foarte fragile și, pentru a nu se deteriora, se montau într-un etui de piele plușat în interior și acoperite cu geam, motiv pentru care foarte puține dagherotipii s-au păstrat până astăzi, fiind astfel și foarte prețioase. Cum costau destul de mult, tehnica fiind nouă și foarte complicată, nu toată lumea se putea bucura de existența acestei realizări.

Dagherotipia s-a practicat la noi în țară până prin anul 1860, iar primul aparat de acest tip a fost cumpărat de Colegiul Sfântul Sava, la 1840. Se crede că cel care l-a mânuit cel dintâi ar fi fost Carol Popp de Szathmari³.

1. Buletinul de Științe Fizice, nr.3, 1 martie 1892, p.99.

2. Constantin Săvulescu - E. Fiap, *Cronologia ilustrată a fotografiei din România*, perioada 1834-1916, București, 1985, p.7.

3. George Potra, *Aspecte din istoricul fotografiei din România*, în „Buletinul AAF. Fotografia, nr.10, 1970, p.577

Carol Popp de Szathmari s-a născut la 11 ianuarie 1812, la Cluj. A urmat Colegiul Reformat din Cluj, și tot acolo și-a desăvârșit – în 1831 – și studiile superioare. Contactul cu Bucureștii l-a realizat chiar în anul terminării studiilor. A revenit apoi în capitala românească la 1840, domnitorul Alexandru Ghica numindu-l atunci *Pictor al Curții*. Câțiva ani mai târziu, Szathmari s-a stabilit definitiv la București, desfășurând o amplă și prolifică muncă artistică răsplătită cu numeroase medalii, diplome, premii și bucurându-se de o binemerită recunoaștere.

În perioada sa de început, Carol Popp de Szathmari a închiriat, după nimicitorul incendiu din 1847, o prăvălie în Hanul Bossel, aflat pe Calea Victoriei, în care și-a aranjat un atelier, devenit în scurt timp celebru. Acolo a utilizat vitrina ca mijloc publicitar. De asemenea și-a făcut reclamă în presă și tot în presă și-a anunțat succesele obținute. Mai mult, s-a făcut cunoscut și în Europa. Carol Popp de Szathmari a fost cel care a folosit pentru prima dată calotipia, inventată de W. H. F. Talbot. Tot Szathmari a realizat primul reportaj fotografic de război din lume, în timpul războiului Crimeii, folosind procedeul cu colodiu umed, nouă metodă apărută în epocă, un procedeu superior realizării calotipiei. Tot el a avut și marele merit de a reda prima imagine fotografică a Bucureștilor, care a fost o calotipie, intitulată *Câmpul Procopoaiiei*⁴. Legat de acest fapt, un fotograf cu un statut aparte, care nu se poate număra printre fotografiile bucureșteni cu firmă, dar care a avut un rol foarte mare în redarea primelor imagini ale capitalei, a fost Ludwig Angerer.

Despre Ludwig Angerer (1827-1879) se știe că s-a născut în Ungaria, la Malatzka, în anul 1827, iar studiile și le-a făcut la Pressburg (Cehoslovacia) și Pesta. În 1848 se afla la Pesta, unde a lucrat ca ajutor de farmacist timp de doi ani, după care, luându-și licența în farmacie cu titlul de „magister”, a plecat între anii 1850-1854 la Viena și Graz, ca farmacist. În 1854 a fost angajat temporar ca farmacist militar la Regia Militară a Medicamentelor⁵.

La București, Ludwig Angerer a ajuns odată cu trupele care au ocupat Principatele în timpul războiului Crimeii, fiind, la 1856, farmacist militar, dar în același timp și fotograf însărcinat de conducerea armatei să fotografieze orașul. Odată cu retragerea austrieșilor, în martie 1857, și închiderea spitalului, Ludwig Angerer s-a întors și el la Viena. Din noiembrie același an, a fost numit acolo la Comandamentul Militar al Medicamentelor, unde a stat doar câteva luni, după care, în aprilie 1858, a demisionat pentru a se putea dedica pasiunii sale pentru fotografie⁶.

Ludwig Angerer a fost nu numai unul dintre primii fotografi ai orașului

4. Constantin Săvulescu - E. Fiap, *op.cit.*, p.15.

5. Margareta Savin, *Ludwig Angerer, unul dintre primii fotografi ai Bucureștilor*, în „București, materiale de istorie și muzeografie, vol. VI, București, 1968, p. 223.

6. Idem, p.224.

București, ci și unul dintre marii fotografi ai Vienei, la 24 decembrie 1860, acordându-i-se titlul de *Fotograf al Curții Imperiale*.

Colecția de stampe a Bibliotecii Academiei române are în patrimoniul său douăzeci și nouă de fotografii păstrate într-un album, în care Ludwig Angerer a imortalizat Bucureștii. Fotografiele făcute de el nu sunt toate semnate și nu au un format unic. Caracteristica o dă textura hârtiei fotografice folosite și particularitățile ei, adică faptul că fiecare fotografie are colțurile tăiate. Unele poze sunt mărginite de trei linii, două subțiri și una groasă.

Și Muzeul Municipiului București adăpostește câteva dintre aceste fotografii realizate de către celebrul fotograf în capitala noastră. Una dintre ele, inedită, surprinde o clădire construită în stil romantic în apropierea Bisericii Sfântul Dumitru. Observând vecinătățile Bisericii Sfântul Dumitru de la 1819, aplicate pe planul Boroczyn de la 1853, această clădire nu se putea găsi decât exact pe locul caselor episcopale, lucru dovedit și cu ajutorul planul cadastral din 1895-1899, realizat de Institutul Geografic al Armatei, care redă întru totul aspectul construcției din fotografie⁷.

După cum s-a văzut, periplul fotografic începând cu dagherotipia, a continuat cu calotipia, apoi cu procedeul cu colodiu umed, de la care s-a ajuns la ambrotipie și ferotipie, poreclite și dagherotipiile săracilor. Aceste fotografii de calitate inferioară, datorită prețului lor scăzut, au avut un mare succes, numărul lor înmulțindu-se considerabil. La 1873 au apărut primele plăci cu gelatino-bromură, și de aici a luat naștere fotografia modernă.

În general fotografiile variaua ca dimensiune după cerințele încadrării imaginii și după fantezia fotografului. Ele erau lipite pe cartoane cu firma fotografului tipărită pe spatele cartonului, uneori și pe fața cartonului, jos. Firmele care se respectau își comandau cartoanele de la Viena, cu însemnele lor special tipărite, și nu sunt puține astfel de fotografii care s-au păstrat până astăzi. În comerț existau și cartoane care se vindeau având pe spate diferite desene cu flori și amorași cu un aparat de fotografiat, care încadrau cuvântul SOUVENIR. Fotografiele se lipeau pe cartoane cu ajutorul unei folii speciale, prin presare la cald. Dacă, în general, maeștrii fotografi foloseau formate mai mici, atelierelor specializate și laboratoarele statului lucrau cu formate mari.

Continuând ciclul de fotografi bucureșteni, îl putem aminti pe I. Pohlmann, a cărui locuință se afla pe Podul Mogoșoarei, în fața Consulatului Imperial Rusesc. Acesta se recomanda, la 1845, „onoratului public al capitalei, cu întocmirea tuturor chipurilor de daguerotyp în culoare și negru, în format mare și mic, cu prețul de 1-2 galbeni”⁸.

7. Lelia Zamani, *Oameni și locuri din vechiul București*, Editura Vremea, București, 2008, p.125.

8. Constantin Săvulescu - E. Fiap, *op.cit.*, p. 8.

Franz Duschek a fost un alt renumit fotograf care își avea atelierul în Strada Nouă, (azi Edgar Quinet), fiind și cumnat cu Szathmari. La 1872, acesta anunța că face fotografii „în orice timp, senin sau noros” și asigura că poate „orice justă acceptare a onor. public ce-mi va vizita atelierul”⁹. La fel ca și Carol Popp de Szathmari, și Franz Duschek a fost *Furnizor al Curții Regale*.

Un alt celebru fotograf a fost Franz Mandy, care și-a deschis atelierul la 1877, pe Calea Victoriei. El a fost primul fotograf care a introdus evidența clișeeilor începând cu numărul 1 și continuând numerotarea pe toată perioada activității atelierului său. La fel ca Szathmari și Franz Duschek, și Franz Mandy a primit brevetul de *Furnizor al Curții Regale*.

Acest titlu dat de Curtea Regală era o recunoaștere a muncii și activității celui care-l obținea. Pe lângă meseriași, industriași și comercianți care primeau acest însemn, mai erau și fotografii, muzicienii, artiștii, sculptorii, care, în lipsa altui titlu, primeau tot brevetul de *Furnizor al Curții Regale*. Primul înscris în *Registrul de Furnizori al Curții Regale*, întocmit în anul 1893, a fost Carol Szathmary, „pictor și fotograf”¹⁰. Numele fotografului Franz Mandy apare și el în acel registru, la fel ca și cel al lui Franz Duschek, *furnizor al Curții Regale* din 1881. Pe lângă acest registru, s-au păstrat și o serie de alte acte, de regulă facturi, care dovedesc faptul că munca acestor fotografi era apreciată de către Curtea Regală. Așa a fost factura trimisă regelui Carol I, de către Franz Mandy, reprezentând contravaloarea a două portrete pe care i le făcuse regelui la 26 martie 1884¹¹, precum și o notă de plată adresată tot Majestății Sale de către Franz Duschek la 1881¹².

Un alt fotograf a fost și E. Pesky, care se intitula pe cartioanele fotografiilor „pictor academic”.

De regulă, cei mai mulți fotografi au fost străinii, mai cu seamă germani, austrieci, francezi, polonezi, cehi, dar, cu timpul a crescut și numărul fotografiilor români. Atelierele acestora au fost semnalate tot mai des spre sfârșitul secolului al XIX-lea, notabile fiind, printre altele, cele ale fotografiilor Ion Gavrilescu, Dumitru Constantinescu, I. Nicolescu, M. Davidescu.

Realizarea unei istorii a fotografiei și a fotografiilor din România, cu deosebire din capitală, rămâne încă un deziderat al celor interesați, iar cele câteva creionări realizate au la bază prea puține documente și relatări din presa vremii și foarte multe semne de întrebare.

⁹. Idem, p.42.

¹⁰. Arhivele Statului București, Fond Casa Regală, Dosar 35/1983, f. 8.

¹¹. Idem, Dosar 16/1884, f. 22.

¹². Idem, Dosar 60/1881, f. 34.

C. P. Szathmári.

Carol Popp de Szathmari, Fotografie bust a Sofiei Kretzulescu, născută Iakovenco, soția lui Nicolae Kretzulescu, foto sepia, circa 1865. (inv.131983)

Ludwig Angerer, Piața Sfântul Anton, foto sepia, 1856. (inv 10.792)

Franz Duschek, Mire și mireasă în atelierul fotografului, foto sepia, (1862-1865) (inv. 83.582)

Două personaje masculine în picioare, ferotipie, după 1860 (inv.135.818)

Cuvinte cheie: fotografie, atelier, document, progres, București.

SUMMARY

Photography was an astonishing new practice coming from the Occident, to the 19th century inhabitants of Bucharest. The earliest activities in the field were attested by 1834, but the first news about a photographer's studio were issued in the „Vestitorul Românesc” newspaper, on March 19th, 1843. In time, a few photographers became famous, such as: Carol Popp de Szathmari, Ludwig Angerer, I. Pohlmann, Franz Duschek, Franz Mandy, E. Pesky and others. The article remakes their careers, their techniques, rendering thus an expressive chapter in the history of Bucharest.